

Прихований Фронт Російської Війни: Боротьба з Гендерно Зумовленим Насильством в Україні

Авторка: Галина Котлюк (Galyna Kotliuk)

Зміст

Резюме	3
Вступ	4
ГЗН у воєнний час: випадок України	5
Прогрес відновлення триває	7
Виклики	9
Рекомендації	11

Резюме

Одним із прямих наслідків війни Росії проти України є зростання гендерно зумовленого насильства (ГЗН). Якщо не протидіяти цій тенденції, вона може підірвати українське суспільство на десятиліття вперед. Існує цілий ряд причин такого зростання - від сексуального насильства з боку російських військових до збільшення рівня домашнього насильства серед українців через стрес і травми, пов'язані з війною. Щоб протидіяти негативним наслідкам цього насильства, міжнародна спільнота, що підтримує Україну, повинна боротися з ГЗН як шляхом надання короткострокової допомоги, так і шляхом планування довгострокового відновлення. У даній аналітичній записці представлені рекомендації щодо ініціатив, які міжнародні актори можуть реалізувати у співпраці з українськими громадськими організаціями, а також описано, як міжнародні актори мають працювати з українськими партнерами.

Що робити?

- Кампанії з підвищення обізнаності, спрямовані на боротьбу зі стигматизацією ГЗН та підтримку постраждалих;
- Національні та міжнародні заходи з розбудови потенціалу для підтримки фахівців з протидії ГЗН;
- Створення коаліції між українськими організаціями та міжнародними ОГС, які протидіють ГЗН;
- Сприяння економічному посиленню жінок, щоб забезпечити їм здатність покинути насильницьких партнерів.

Як працювати:

- Стратегічні, довгострокові підходи до проєктів;
- Чіткі та прозорі механізми зворотного зв'язку;
- Партнерства, побудовані на довірі та вільні від колоніального та патерналістського підтексту;
- Профілактика вигорання серед персоналу ОГС;
- Спільна розробка комплексної системи перенаправлення за участю представників держави та громадянського суспільства.

Вступ

Повномасштабна війна, розпочата Російською Федерацією проти України 24 лютого 2022 року, спричинила багато страждань для всього народу України. Але наслідки російської агресії проти України мають очевидний гендерний характер, найбільш постраждалими групами є жінки, жінки з дітьми, люди похилого віку та ЛГБТК+ спільнота. Одним із наслідків війни стало різке зростання рівня різних форм гендерно зумовленого насильства (ГЗН),¹ таких як сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК), та домашнє насильство. Незважаючи на різне походження різних форм ГЗН, я використовую ГЗН як загальний термін. Це пов'язано з тим, що соціальні наслідки різних форм ГЗН часто подібні, що вимагає цілісного підходу до протидії ГЗН. Незалежно від свого походження ГОН не лише завдає шкоди окремим особам, а й підриває загальний добробут спільнот. Як ми бачили в інших контекстах, таких як Боснія і Герцеговина, сексуальне та гендерно зумовлене насильство під час війни може спровокувати “спіраль насильства та посилити психологічне насильство (тобто стигматизацію) та економічне насильство (тобто позбавлення власності та бідність) проти жінок у післявоєнному контексті”.² Таким чином, вирішення проблеми ГЗН в Україні та розробка комплексних та ефективних стратегій для її подолання має стати одним з головних пріоритетів для міжнародної спільноти.

Це дослідження вивчає, як повномасштабне вторгнення Росії впливає на ГЗН в Україні. На основі цього аналізу воно визначає стратегії для протидії та запобігання ГЗН та зменшення його шкідливого впливу на постраждалих і суспільство в цілому. Висвітлюючи взаємозв'язок короткострокових стабілізаційних зусиль та довгострокових ініціатив з відновлення та розвитку, це дослідження має на меті надати практичні рекомендації для міжнародних партнерів та донорських організацій, які підтримують українських акторів громадянського суспільства в їхніх зусиллях з протидії ГЗН та домашньому насильству. Для збору даних я використовую дві різні методології: по-перше, контент-аналіз існуючих програмних документів, що охоплює статистичні дані, повідомлення ЗМІ та нормативно-правову базу; по-друге, проведення напівструктурованих якісних інтерв'ю (n=6) з ключовими респондентками³, які поділилися інформацією про виклики, з якими вони стикаються у своїй роботі, їхні реакції на ці виклики, а також про те, як повномасштабне вторгнення призвело до зростання ГЗН.

---

¹ Гендерне насильство використовується тут як загальний термін для позначення шкідливих дій або поведінки, що завдають шкоди особам через їхню стать або сприйняті гендерні ролі. Він охоплює фізичне, сексуальне, психологічне та економічне насильство, включаючи насильство з боку інтимного партнера, сексуальні домагання, зґвалтування, дитячі шлюби, каліцтво жіночих статевих органів, вбивства в ім'я честі та сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом. Цей термін також включає нефізичні форми насильства, такі як емоційне насильство, примус та контроль.

² Куран, Ібрагім. 2023. "Гендерно-обумовлене насильство в Боснії: від конфлікту до постконфліктної ситуації" [Kuran, İbrahim. 2023. "Gender-Based Violence in Bosnia from Conflict to The Post Conflict Setting." *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*], *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11 (35), 1064- 1077, <https://doi.org/10.33692/avrsyad.1232961>

³ Респондентки – експертки, які працюють в українських та міжнародних неурядових організаціях, що надають підтримку постраждалим від ГЗН, а також адвокатують та впроваджують необхідні зміни для запобігання ГЗН в Україні.

Цей аналіз розкриває різноманітні прямі та непрямі механізми, через які війна Росії проти України призводить до зростання ГЗН – від прямого сексуального насильства з боку російських військових до домашнього насильства в українських сім'ях, яке є наслідком психологічного стресу та травм, спричинених війною. На основі досліджень було розроблено ключові рекомендації для міжнародних організацій, які співпрацюють з громадськими організаціями в Україні.

ГЗН у воєнний час: випадок України

Хоча ГЗН як значна соціальна проблема існувала ще до війни, повномасштабне вторгнення Росії в Україну значно загострило її. Національна поліція України “зарєєструвала 349 355 випадків домашнього насильства з січня по травень 2023 року порівняно з 231 244 за аналогічний період 2022 року та 190 277 за перші п'ять місяців 2021 року”.⁴ За даними Генеральної прокуратури, у 2023 році було порушено 3 622 справи про домашнє насильство порівняно з 2 080 у 2022 році.⁵ Така різниця між даними національної поліції та генеральної прокуратури виникає через відмінності в підрахунку (реєстрація звернень поліцією та відкриття судових справ), що ілюструє проблему доступності даних. Так само майже неможливо отримати достовірні дані щодо СНПК, оскільки більшість випадків трапляється на окупованих територіях. Навіть на деокупованих територіях існує висока ймовірність серйозного недорахування випадків СНПК. Це означає, що хоча ми знаємо, що СНПК існує, у нас немає надійних даних про його поширеність. Що ми можемо стверджувати з більшою впевненістю, це те, що більшість постраждалих від ГЗН та домашнього насильства – жінки⁶. Як в Україні, так і в інших країнах, вразливість жінок та дівчат до ГЗН та домашнього насильства часто є інтерсекційною: фактори, які можуть підвищувати вразливість, включають вік, інвалідність, сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність, етнічну приналежність, а також місцевість проживання (сільська чи міська).

Причини зростання ГЗН є різними та багатограними. Найочевиднішою з них є те, що сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК) використовується російськими солдатами як зброя війни для приниження та дегуманізації свого супротивника на окупованих територіях України з 2014 року. Праміла Паттен, Спеціальна представниця Генерального Секретаря ООН з питань сексуального насильства в умовах конфлікту, почувши “свідчення жінок про російських

---

⁴ Foroudi, "Зростання домашнього насильства".

⁵ Денис Булавін, "За останні роки в Україні побільшало справ про домашнє насильство", *Громадське*, січень 11, 2024, останній доступ January 28, 2024, <https://hromadske.ua/posts/za-ostanni-roki-v-ukrayini-pobilshalo-sprav-pro-domashnye-nasilstvo>. Респонденти пояснюють зниження показників за перші дев'ять місяців 2022 року такими факторами: шок від вторгнення, який відсунув на другий план проблему домашнього насильства; незнання постраждалими, куди звертатися по допомогу (наприклад, серед ВПО); відсутність служб підтримки постраждалих та підготовлених поліцейських; брак ресурсів для збору даних на тимчасово окупованих територіях та на лінії зіткнення.

⁶ UNFPA, "Ukraine Emergency Situation Report #20".

солдатів, екіпірованих віагрою”, заявила, що “це - явно військова стратегія”.⁷ Хоча від СНПК з боку російських солдатів страждають люди будь-якої статі, віку та сексуальної орієнтації, жінки та дівчата є однією з найбільш вразливих груп.

Крім того, українські жінки-біженки зазнають ГЗН на пунктах перетину кордону та в центрах для біженців, а також становлять групу особливого ризику бути експлуатованими у сфері торгівлі людьми та секс-праці⁸. Більше того, опитані експертки зазначили, що повномасштабне російське вторгнення в Україну створило нові групи жінок, які непропорційно піддаються ГЗН в Україні: ВПО та члени сімей, де партнер проходить військову службу. За даними експрес-аналізу, проведеного CARE Ukraine станом на жовтень 2023 року, випадки психологічного, емоційного та фізичного насильства почастишали в сім'ях, де чоловіки або партнери служать у збройних силах⁹. Таку тенденцію можна пояснити посттравматичним стресом, який вони переживають, а також обмеженим часом перебування вдома, що створює виклик для ефективного переключення психологічного стану від “режиму війни” до “домашнього”. Як наслідок, учасники бойових дій можуть переживати нічні кошмари та мати проблеми з контролем гніву, що згодом може виражатися в агресії проти членів сім'ї.

Крім того, респондентки визначили ще кілька ключових чинників різкого зростання ГЗН в країні під час війни:

- **Нестабільні умови життя ВПО.** Часто, будучи розміщеними в будівлях, які колись були гуртожитками, школами або дитячими садочками, ВПО змушені ділити обмежену житлову площу – іноді лише одну кімнату – що призводить до відсутності приватного життя та частих суперечок, які можуть призвести до підвищеного рівня насильства.
- **Економічна нестабільність і безробіття,** які різко зросли через повномасштабну війну, сприяють посиленню соціальної та економічної напруженості. Гендерно зумовлене насильство, що виникає внаслідок цих обставин, викликає особливе занепокоєння, оскільки ця напруженість є широко розповсюдженою і зазвичай ігнорується як “не така вже й важлива” на тлі повномасштабного вторгнення. У 2022 році ВВП України впав на 29,2%, а рівень бідності зріс з 5,5% до 24,1%¹⁰. Того ж року Звіт про глобальний гендерний розрив поставив Україну на 81-ше місце зі 146

---

⁷ Philip Wang, Tim Lister, Josh Pennington and Heather Chen, “Russia using rape as ‘military strategy’ in Ukraine: UN envoy”, *CNN*, жовтень 15, 2022, останній доступ January 17, 2024, <https://edition.cnn.com/2022/10/15/europe/russia-ukraine-rape-sexual-violence-military-intl-hnk/index.html>

⁸ ReliefWeb, "Ukraine: Gender-based violence: Secondary Data Review", 27 квітня 2022 р., останній доступ: 24 січня 2024 р., <https://gbvaor.net/sites/default/files/2022-05/Ukraine%20GBV%20SDR%20%2025%205%2022%20Final%20format%20amended.pdf>

⁹ Care Ukraine, "Rapid Gender Analysis", 26 жовтня 2023 р., доступ: 5 лютого 2024 р., <https://reliefweb.int/report/ukraine/rapid-gender-analysis-ukraine-october-2023-enuk>

¹⁰ ООН-Жінки, "Ukraine page", останній доступ 10 лютого 2024 р., <https://eca.unwomen.org/en/where-we-are/ukraine>

країн¹¹. Гендерний розрив в оплаті праці в країні, хоча і скоротився на 7,4 відсотка за останні сім років, становив 18,6 відсотка у 2023 році¹². Такий нерівний розподіл ресурсів сприяє фінансовій залежності жінок від їхніх партнерів або чоловіків. Оскільки фінансова нерівність зберігається, а економічні виклики тривають, жінки можуть відчувати підвищену вразливість у побутовій сфері та додаткові бар'єри для виходу з насильницьких або жорстоких стосунків, тим самим підвищуючи ризик ГЗН. Водночас, ГЗН впливає на здатність жінок продовжувати кар'єру чи освіту, що ще більше погіршує їхній економічний добробут.

- **Посилення встановлених гендерних ролей.** Війна Росії проти України посилила відкат на користь так званих “традиційних цінностей”, з гендерними ролями, які обмежують жінок обов'язками з догляду та ведення домашнього господарства і підпорядковують їх партнерам-чоловікам. Оскільки ці норми перешкоджають жінкам шукати допомоги поза межами сім'ї, розірвати коло насильства і звернутися по зовнішню допомогу стає ще складніше. Крім того, стигма, що оточує жертв ГЗН, ще більше заважає їм звертатися за підтримкою, що ще більше ускладнює вихід із ситуації насильства.
- **Повторна травматизація постраждалих.** Опитані експертки поділилися, що отримують все більше запитів від постраждалих, які зазнали різних форм ГЗН до повномасштабного вторгнення, а тепер стикаються з повторною травматизацією через поширеність теми ГЗН у суспільному дискурсі, ЗМІ та приватних дискусіях під час війни.

Прогрес відновлення триває

Поки війна Росії проти України все ще перебуває в активній фазі, експертки сходяться на думці, що ефективна стратегія протидії та запобігання ГЗН та домашньому насильству має стати одним із ключових пріоритетів відновлення України, адже вона має вирішальне значення для встановлення довготривалої соціальної стабільності. Визначивши пріоритетом боротьбу з ГЗН, Україна може сприяти тому, що Йоган Галтунг назвав позитивним миром – тобто, миром, який передбачає не лише відсутність війни, але й ліквідацію структурного насильства,

---

¹¹ Global Gender Gap Report 2020, доступний за посиланням 27 січня 2024 р., https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf

¹² Міністерство економіки України, "Тенденція до скорочення розриву в оплаті праці жінок та чоловіків в Україні має стати стійкою та незворотною, - Юлія Свириденко", 12 травня 2023 р., останній доступ 27 січня, 2024 р. <https://www.kmu.gov.ua/en/news/tendentsiia-do-skorochennia-rozryvu-v-oplati-pratsi-zhinok-ta-cholovikiv-v-ukraini-maie-staty-stiikoiu-ta-nezvorotnoiu-iuliia-svyrydenko>

що може підірвати довгострокову стабільність і безпеку держави¹³. Ліквідувавши системні причини ГЗН, Україна може побудувати більш інклюзивне та стійке суспільство, заклавши підвалини для тривалого миру та розвитку.

Розуміючи нагальну потребу у вирішенні проблеми ГЗН, міжнародні організації, що працюють в Україні, пропонують свої послуги і підтримку феміністичним та жіночим громадським організаціям, які працюють у сфері запобігання ГЗН та реабілітації постраждалих від насильства. Наприклад, Фонд Народонаселення ООН в Україні має програму, присвячену запобіганню ГЗН. Ця програма включає проєкт "Міста і громади, вільні від домашнього насильства", спрямований на розвиток муніципальних систем запобігання та протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству¹⁴. Під час повномасштабного вторгнення Структура ООН Жінки в Україні надає гендерно-чутливу гуманітарну допомогу людям, які залишаються на прифронтових та деокупованих територіях. Крім того, Жіночий Фонд Миру та Гуманітарної Допомоги, який працює в Україні з березня 2022 року та адмініструється ООН Жінки в Україні, надав підтримку 38 жіночим та феміністичним громадським організаціям. Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (КМЕС) також провела низку відповідних заходів, зокрема тренінги для Національної поліції України та інших правоохоронних органів щодо протидії сексуальним домаганням у їхніх організаціях¹⁵; консультування щодо законопроектів¹⁶; розгляд питань СНПК в рамках розслідувань міжнародних злочинів, скоєних Росією¹⁷; та надання підтримки українській владі у посиленні імплементації Стамбульської конвенції¹⁸.

Український уряд також виявив свої зобов'язання для вирішення проблеми ГЗН: у вересні 2023 року розпочала роботу урядова Платформа з забезпечення гендерного мейнстрімінгу та інклюзії у відновленні¹⁹. Платформа має на меті забезпечити скоординовану співпрацю між міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, громадянським суспільством, бізнесом та міжнародними організаціями, інтегруючи принципи гендерної рівності та інклюзії у процес відновлення України. Національний план дій України з питань гендерної політики на 2021- 2025 роки визначає пріоритетом необхідність створення умов для системного реагування на гендерно зумовлене насильство та насильство, пов'язане з конфліктом, щодо жінок і чоловіків, дівчат

---

¹³ Johan Galtung, "Violence, Peace, and Peace Research", *Journal of Peace Research* Vol. 6, No. 3 (1969): с. 167-191, останній доступ 19 січня 2024 р., <https://www.jstor.org/stable/422690>

¹⁴ UNFPA, "Міста і громади, вільні від домашнього насильства", доступний за посиланням 10 лютого 2024 р., <https://ukraine.unfpa.org/en/cities-and-communities-free-domestic-violence>

¹⁵ EUAM Ukraine, "Calling it a day for sexual harassment and gender-based discrimination in Ukraine," 1 грудня 2023 р., доступно за посиланням 7 лютого 2024 р., <https://www.euam-ukraine.eu/news/calling-it-a-day-for-sexual-harassment-and-gender-based-discrimination-in-ukraine/>

¹⁶ EUAM Ukraine, "Highlights and Achievements in 2023", 29 грудня 2023 р., , доступ: 7 лютого 2024 р., <https://www.euam-ukraine.eu/news/euam-ukraine-highlights-and-achievements-in-2023/>

¹⁷ EUAM Ukraine, "Working towards the prosecution of International Crimes committed in Ukraine," 14 вересня 2023 р., доступно 7 лютого 2024 р., <https://www.euam-ukraine.eu/news/working-towards-the-prosecution-of-international-crimes-committed-in-ukraine/>.

¹⁸ EUAM Ukraine, "Ratification of the Istanbul convention is an important step towards the EU accession", 24 травня 2023 р., доступно 7 лютого 2024 р., <https://www.euam-ukraine.eu/news/ratification-of-the-istanbul-convention-is-an-important-step-towards-the-eu-accession/>

¹⁹ Офіс Віце-прем'єр-міністра України, "Розпочала роботу "Платформа забезпечення гендерного мейнстрімінгу та інклюзії у відновленні", 19 вересня 2023 р., останній доступ 5 лютого 2024 р. <https://www.kmu.gov.ua/news/rozpochala-robotu-platforma-zabezpechennia-hendernoho-meistryminhu-ta-inkliuzii-u-vidnovlenni>

і хлопців (Стратегічні цілі 3 і 4)²⁰. Проте українське законодавство потребує суттєвого реформування. Наприклад, як зазначила Марина Легенька, юристка та віце-президентка громадської організації "Ла Страда - Україна"²¹, з початком повномасштабного вторгнення випадки сексуальних домагань до жінок були зафіксовані у місцях, де раніше такі випадки не були задокументовані, зокрема, у бомбосховищах. Однак, як підкреслила Легенька, наразі існує значна проблема з документуванням та реагуванням на такі випадки, оскільки юридична відповідальність передбачена лише у випадках фізичного сексуального домагання, що підпадає під дію статей 153 (Сексуальне насильство) та 154 (Примушування до вступу в статевий зв'язок) Кримінального кодексу України²². Таким чином, існує нагальна потреба встановити чітке положення в законодавстві України, яке б визначало сексуальні домагання як окрему дію та гарантувало конкретну юридичну відповідальність. Така реформа має бути включена в загальну стратегію відновлення України .

Виклики

Незважаючи на підтримку міжнародних організацій та визнання проблеми українським урядом, ГЗН та домашнє насильство залишаються значними проблемами в українському суспільстві. Опитані експертки узагальнили складні виклики, з якими вони наразі стикаються у своїй роботі.

Підвищення рівня ГЗН по всій країні

Повномасштабна війна є основним фактором, який спричинив загострення статус-кво. Постійний вплив травм і стресу в поєднанні з обмеженим життєвим простором для ВПО призводять до агресії, яка часто виливається на членів сім'ї. Кількість звернень за допомогою різко зросла серед жінок, які до початку повномасштабної війни ніколи не стикалися з ГЗН або домашнім насильством. Багато жінок не усвідомлюють, що те, що вони переживають, це насправді ГЗН або домашнім насильством у різних їхніх формах, і продовжують терпіти, не звертаючись по допомогу. Експертки також зазначили, що загальний суспільний образ постраждалих від ГЗН також зазнав трансформації, оскільки тепер значну частку бенефіціарів програм складають діти, які зазнали СНПК від російських військових (наймолодша бенефіціарка опитаної НУО – 8-річна дівчинка).

---

²⁰ Урядовий портал, "National Action Plan for the Implementation of UN Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security until 2025", , доступ: 4 лютого 2024 р., <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/2023/29.03.2023/updated-nap-1325-women-peace-and-security-until-2025.pdf>

²¹ La Strade-Ukraine, "Сексуальні домагання та встановлення відповідальності за їх вчинення", *Укрінформ*, доступн 10 лютого 2024 р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3812564-seksualni-domaganna-ta-vstanovlenna-vidpovidalnosti-za-ih-vcinenna.html>

²² La Strade-Україна, "Сексуальні домагання".

Відсутність кваліфікованих експертів та експертів

З лютого 2022 року багато людей виїхали з країни, рятуючись від війни. Це створило дефіцит фахівців та фахівчинь, які мають кваліфікацію для роботи з постраждалими від ГЗН, кількість яких постійно зростає. Українські експертки, що залишилися працювати в НУО, які підтримують постраждалих від ГЗН, СНПК та домашнього насильства, стикаються з підвищеними ризиками емоційного вигорання. Це створює додаткове навантаження на тих, хто працює у цій сфері, і зрештою призводить до зміни професійної діяльності.

Соціальна стигма навколо ГЗН

Для постраждалих соціальна стигматизація, пов'язана з ГЗН, є значною перешкодою для доступу до послуг підтримки. Відповідно, навіть там, де є допомога з боку держави та громадських організацій, багато постраждалих не користуються нею. Це означає, що лише збільшення потенціалу підтримки буде недостатньо, щоб охопити всіх постраждалих від ГЗН. Натомість соціальні норми, які стигматизують ГЗН, мають бути піддані критиці.

Короткострокові проєкти та відсутність сталої підтримки

Українські НУО часто отримують короткострокову підтримку своїх проєктів, яка зазвичай обмежується тривалістю в один рік. Одна з опитаних респонденток детально пояснила чому такий підхід є несталим:

Якщо ми працюємо в громаді і за цей рік побудували довіру та маємо позитивні результати, люди звикають до нас і звертаються за допомогою. І тут донорська організація каже нам: "Вибачте, у нас немає грошей". Це якби ми щойно повернули людину до почуттів, вона почала щось робити - , можливо, навіть влаштувалася на роботу, але все одно може статися регрес і їй буде потрібна підтримка; але якщо у нас немає фінансової підтримки, ми не можемо надавати їй більше ніяких послуг .

Деякі постраждалі потребують тривалої підтримки, щоб оговтатися від травми; процес одужання може зайняти роки. Інша експертка охарактеризував нинішню ситуацію як таку, що складається з "окремих шматочків пазла, але не має цілісної, всеохоплюючої картини".

Крім того, що короткострокові проєкти не можуть забезпечити довгострокову стійку підтримку для бенефіціарок та бенефіціарів, вони також не надають такої підтримки і для членкинь та членів команди. Як згадувалося вище, існує великий дефіцит кваліфікованих фахівчинь та фахівців для роботи з постраждалими від насильства. "Зараз ми вирощуємо нове покоління таких експертів", - поділилась одна з респонденток, але "якщо через два роки проєкт завершиться, мені доведеться їх відпустити", що означає, що набуті ними навички та унікальний досвід будуть занедбані і втрачені.

Крім того, короткострокові проекти та міні-гранти пов'язані з великою кількістю бюрократичних вимог та виснажливими процедурами звітування, які забирають багато часу та ресурсів. Респондентки зазначили, що вони намагаються уникати таких умов, коли це можливо, оскільки в іншому випадку їхні обмежені ресурси будуть спрямовані на виконання бюрократичних вимог, а не на реалізацію проектів.

Негнучкі умови фінансової підтримки

Зазвичай міжнародні донори ставлять негнучкі вимоги, щоб весь бюджет, виділений для НУО, був витрачений у рамках проектного терміну. І хоча такий підхід може виявитися ефективним для реалізації так званих "м'яких" проектів, ініціативи, спрямовані на запобігання ГЗН та підтримку постраждалих, потребують іншої стратегії. Негнучкість, пов'язана з цією вимогою, часто призводить до неефективного розподілу ресурсів, який не відповідає справжнім потребам бенефіціар_ок.

Колоніальне ставлення

Респондентки вказали на ще один постійний виклик у їхній взаємодії з міжнародними партнерськими організаціями: часті випадки колоніального ставлення. Таке ставлення може проявлятися у тотальному нерозумінні локального контексту, у спробах втиснути складний досвід України та унікальну соціальну, культурну та політичну динаміку в протоколи, розроблені для інших країн та суспільств. Одна з опитаних експерток ділиться своїм досвідом:

Я була запрошена однією з агенцій ООН як співфасилітаторка тренінгу з попередження сексуальної експлуатації. Я отримала різні сценарії випадків сексуальної експлуатації і зрозуміла, що всі вони були розроблені для африканських країн і не мають жодного стосунку до українського контексту.

Спроби українських експерт_ок пояснити, чому такий підхід не є ефективним і лише посилює колоніальну політику донорських організацій, здебільшого ігноруються та відкидаються у патерналістський спосіб.

Крім того, респондентки поділилися, що часто відчують, що міжнародні донорські організації виступають не як їхні партнери, а як "замовники" їхніх послуг, які використовують місцевий досвід, знання та людські ресурси для досягнення власних програмних цілей. Таке сприйняття не лише призводить до експлуатації українських експерток та експертів, але й сприяє неефективному розподілу бюджетних коштів.

Рекомендації

Як зазначалося вище, рівень ГЗН та домашнього насильства в українському суспільстві зростає. Війна Росії проти України є основним чинником, що сприяє цій тривожній тенденції, яка буде тільки рости, оскільки російська військова агресія продовжується. Знаючи, що інші (пост)воєнні контексти вчать нас про

згубний вплив ГЗН на мир і розвиток після війни, протидія ГЗН стає невід'ємною складовою створення безпечного та захищеного середовища, необхідного для реабілітації та відновлення українського суспільства. Міжнародні актори та партнери, які володіють значними ресурсами та коштами, мають всі можливості для ефективного відновлення України та забезпечення врахування потреб усіх груп населення .

Я концентрую свої рекомендації на українських НУО, які працюють у сфері запобігання ГЗН та підтримки постраждалих, оскільки вони часто більш тісно пов'язані з місцевими громадами та можуть ефективно надавати цільову підтримку та адвокаційні ініціативи, пристосовані до конкретних потреб постраждалих від насильства. Для ефективного задоволення потреб таких організацій міжнародним стейкхолдерам слід впроваджувати наступні заходи – "Що робити" – та дотримуватися наступних найкращих практик - "Як це робити".

Що робити:

- 1. Підтримувати ініціативи, спрямовані на подолання стигми, що оточує постраждалих від ГЗН.** Як описано в аналізі, соціальна стигма навколо ГЗН перешкоджає постраждалим отримати доступ до послуг реагування на ГЗН. Інвестуючи в довгострокові проєкти, спрямовані на подолання цієї стигми, міжнародні актори можуть сприяти розширенню можливостей постраждалих шукати правосуддя, отримувати доступ до основних послуг та відбудовувати своє життя, що в кінцевому підсумку призведе до розвитку більш безпечного та справедливого суспільства. Важливою складовою цієї роботи є кампанії з підвищення обізнаності громадськості, які вже проводяться українськими неурядовими організаціями, такими як ГО Дівчата²³ або Гендер в деталях²⁴. Однак вони не охоплюють достатньо широку аудиторію через обмеження в масштабах і типах використовуваних засобів масової інформації. Міжнародні суб'єкти повинні надавати фінансування українським НУО, які проводять мультимедійні (соціальні мережі, телебачення, плакати, радіо, подкасти тощо) інформаційні кампанії з протидії ГЗН. Охоплення різних типів медіа є обов'язковим, оскільки постраждалі від ГЗН є різноманітною групою за статтю, віком, освітою та місцем проживання, а це означає, що для їхнього залучення необхідні різні типи медіа.
- 2. Підтримувати розбудову експертності та спроможності.** Існує великий попит на розвиток експертності (наприклад, тренінги з травмо-інформативної допомоги, правової та психосоціальної підтримки і розробки ефективних систем перенаправлення). Це частково покривається локальними тренінгами та семінарами, але все ще потребує залученості більшої кількості ресурсів і міжнародної підтримки. Наприклад, респондентки зазначили, що серед співробітників НУО, які надають психологічну підтримку постраждалим від ГЗН, існує попит на довгострокові навчальні поїздки (щонайменше на 1,5 місяці) за кордон. Такі поїздки можуть, наприклад, включати обмін досвідом з фахівцями та фахівчинями по роботі з травмою в Європі та США, що могли

---

²³ НУО "Дівчата", "Гендерно зумовлене насильство. Буклет", доступно 25 березня 2024 року, <https://drive.google.com/file/d/15k9wKUSStNEeuhzyTPy3gulRUYBPEBPxG/view>

²⁴ НУО "Експертний Ресурс "Гендер в деталях"", "16 днів проти гендерного насильства", доступ до 25 березня 2024 року, <https://www.instagram.com/p/C0ECaoMoUc5/>

б допомогти українським психологам та психологиням перейняти міжнародний досвід та впровадити набуті знання в Україні. Хоча міжнародний обмін має вирішальне значення, можливості для розбудови потенціалу також існують всередині України. Наприклад, існують такі ініціативи, як сертифікатна навчальна програма "Гендерна аналітика"²⁵ в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, яка може сприяти поглибленню знань з гендерної проблематики та набуттю додаткових професійних компетенцій у застосуванні гендерного аналізу.

- 3. Підтримувати міжнародні мережі.** Розширення існуючих мереж з протидії ГЗН та створення нових, які б об'єднували українських експерток та експертів з протидії ГЗН з колегами з інших країн, необхідне для сприяння обміну досвідом та розбудові спроможності. Позитивним прикладом таких можливостей для мережування стала конференція організована Kvinna till Kvinna у 2023 році, яка об'єднала експертів з Боснії і Герцеговини та України. Однак міжнародні актори повинні зробити такі обміни більш постійними та, наприклад, залучати своїх існуючих партнерів та мережі, щоб вони частіше запрошували українські ОГС та надавали фінансування для професіоналізації мереж, де це необхідно. Такі мережі повинні охоплювати широкий спектр зацікавлених сторін, включаючи активіст_ок, дослідни_ць, ОГС, академічні та аналітичні центри, а також представни_ць уряду. Незважаючи на те, що спеціальні обміни між українськими експерт_ками та їхніми міжнародними колегами вже відбуваються, необхідно підтримувати послідовний і регулярний характер цієї взаємодії, що вимагає створення структурованих каналів зв'язку, планування регулярних зустрічей або семінарів, а також сприяння укладанню постійних угод про співробітництво. Такі обміни мають відбуватися на рівних умовах, без патерналістського чи колоніального підтексту, сприяючи створенню атмосфери співпраці та взаємовигідного співробітництва.
- 4. Підтримка партнерських проєктів, які спрямовані на економічне розширення прав і можливостей жінок.** Це не лише покращить їхній добробут, але й усуне основні чинники, що сприяють ГЗН. Як показано в аналізі, фінансова залежність є однією з головних причин, чому жінки не можуть покинути партнерів, які вчиняють над ними насильство. Таким чином, розширення економічних можливостей слід розглядати як невід'ємну частину будь-якої довгострокової стратегії протидії ГЗН. Стратегії для досягнення цього включають фінансову підтримку очолюваних жінками підприємств та бізнесу – як вже існуючих, так і стартапів – а також підтримку курсів перепідготовки для жінок. Хорошими прикладами таких практик є проєкти, що підтримуються EU Neighbours East²⁶ та Western NIS Enterprise Fund²⁷.

---

²⁵ Київський національний університет імені Тараса Шевченка, "Сертифікаційна програма підвищення кваліфікації "Гендерна аналітика" ["Certificate training program "Gender Analytics""], доступ: 4 квітня 2024, <http://www.ipe.knu.ua/sertyfikatna-programa-pidvyshhennya-kvalifikatsiyi-genderna-analityka.html>

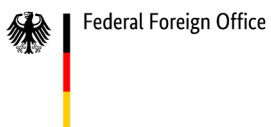
²⁶ EU Neighbours East, "Building resilience of Ukrainian women IDPs and refugees and increasing female workforce in tech-driven industry," доступ: 26 квітня, 2024, <https://euneighbourseast.eu/projects/eu-project-page/?id=2018>

²⁷ Міністерство економіки України, доступ: 26 квітня 2024 р., <https://vlasnaspravagrant.com.ua/create/>

Як це робити :

- 1. Застосовувати стратегічний підхід до проєктів.** Однією з найбільших проблем, з якою стикаються місцеві НУО, є короткостроковий підхід до підтримки проєктів. Замість цього краще розвивати довгострокову співпрацю, яка б дозволила більш гнучке управління бюджетом (наприклад, перерозподіляти бюджетні кошти на наступний рік. Наслідки війни Росії проти України будуть руйнівними і довготривалими. Тому важливо будувати довгострокові стратегічні партнерства між українськими та міжнародними акторами.
- 2. Впроваджувати чіткі та прозорі механізми зворотного зв'язку.** Ці механізми мають бути взаємними і передбачати не лише аудит проєктів міжнародними акторами, але й забезпечення українським НУО права надавати зворотній зв'язок щодо роботи міжнародних донорів. Така двостороння комунікація забезпечить всебічний та збалансований процес оцінювання, сприятиме прозорості та підзвітності.
- 3. Прагнути партнерства, заснованого на довірі.** Багато респонденток зазначили, що основною цінністю їхньої співпраці з міжнародними організаціями є довіра та солідарність як фундаментальні основи ефективного партнерства. Для міжнародних суб'єктів дуже важливо не нав'язувати своє бачення реалізації проєктів, а довіряти унікальному досвіду місцевих експертток. Такий підхід сприяє більш інклюзивному та поважному партнерству, визнаючи цінність місцевих знань і забезпечуючи відповідність ініціатив конкретним потребам і умовам залучених громад.
- 4. Запобігати вигоранню.** Це має бути стратегічною метою міжнародних акторів, які підтримують українські НУО, що працюють у сфері протидії ГЗН та домашньому насильству. Дуже часто українські НУО першими реагують на випадки ГЗН, а експертки, які там працюють, постійно перебувають у складних умовах та емоційно виснажливих ситуаціях, що зрештою може призвести до вікарної травми та емоційного вигорання. Таким чином, важливо включати заходи з відновлення для фахівчинь, щоб забезпечити їхнє благополуччя та підтримувати їхню стійкість і можливість бути залученими до справи в довгостроковій перспективі. Ці заходи можуть охоплювати як офлайн, так і онлайн сесії психологічної підтримки, забезпечуючи комплексний підхід до задоволення психічних та емоційних потреб тих, хто працює в складних умовах.
- 5. Розробити систему перенаправлень.** Структурована система ідентифікації, надання допомоги та перенаправлення постраждалих від насильства до відповідних служб та підтримки допоможе забезпечити отримання ними комплексного догляду та допомоги відповідно до їхніх потреб. Це передбачає співпрацю між різними зацікавленими сторонами для забезпечення безперебійного доступу до медичних, юридичних і консультаційних послуг та послуг соціальної підтримки, які не надаються неурядовими організаціями, а також для забезпечення довгострокового стратегічного підходу до підтримки постраждалих від ГЗН та домашнього насильства.

Ці рекомендації наголошують на довгостроковій стійкості, підкреслюючи необхідність зміни способів взаємодії міжнародних акторів з українськими партнерами. Без таких змін досягнення стійких феміністичних змін в Україні залишатиметься складним завданням. Вплив ГЗН виходить далеко за межі безпосередньої кризи, спричиненої війною Росії проти України, і ефективні механізми підтримки мають бути адаптивними та довготривалими, щоб задовольняти мінливі потреби постраждалих та громад. Тому розвиток стратегічного партнерства між місцевими та міжнародними суб'єктами є вкрай важливим для створення довготривалих позитивних змін та підвищення стійкості українського суспільства.

Це - перший аналітичний звіт серії "Феміністичні перспективи підтримки України". Відповідний проект підтримується Стабілізаційною Платформою (Stabilisation Platform), яка фінансується Міністерством закордонних справ Німеччини. Думки, викладені в цьому аналітичному звіті, відображають виключно авторський аналіз.

Reflect. Advise. Engage.

The Global Public Policy Institute (GPPi) is an independent non-profit think tank based in Berlin. Our mission is to improve global governance through research, policy advice, and debate.

Reinhardtstr. 7, 10117 Berlin, Germany

Phone +49 30 275 959 75-0

gppi@gppi.net

gppi.net